

Kiekkaaste veur de goijem

'Als de goijem vóór 1940 een klein beetje meer van alle joden zouden hebben gehouden, hoefden ze na de oorlog niet zóveel van die paar overgeblevenen te houden.' Navrante inleidende woorden van Saul van Messel in zijn recent verschenen dichtbundel *Sjiwwe over Sjoeltje*. Dat sjoeltje is de oude synagoge in Boertange die in de gerestaureerde vesting een tijdlang als voorlichtingscentrum had gefungeerd, maar op 3 april van dit jaar opnieuw als synagoge werd ingewijd en tevens als synagogaal museum voor het publiek werd open-

Het Noorden

gesteld. Daartoe was het interieur geheel opnieuw ingericht: met banken, met de Heilige Arke, met een podium voor de rabbi en met alle attributen en voorzieningen die in een joodse eredienst thuishoren. Eredienst? In het gedicht *Minjen* ('minjen' is het aantal van tien meerderjarige personen, minimaal nodig voor een officiële sjoeldienst) vraagt Saul van Messel zich af:
wat hèt dainst in sjoel veur neudn

*10 jeudn bloots/10 jeudn
vertèl mie mor doe westerwol
woar ik ain jeude zuikn zol*

Fel gaat hij tekeer tegen de museumfunctie van het gebouwtje. "Wat na 1945 definitief verleden tijd was geworden," schrijft hij op een inleidende pagina, "dat gaat nu een bloeiende toekomst tegemoet. As kiekkaaste. Veur de goijem; den jeudn hewwe hier nait meer. Noa mien bête waitn." In zijn bekende 'samengebalde' en uiterst trefzekere dichtstijl verwoordt Saul van Messel zijn verdriet en verontwaardiging over deze vercommercialisering van het kleine heiligdom, waarin en waaromheen zich zoveel authentiek joods wel en wee heeft afgespeeld dat genadeloos werd weggevaagd. En de goijem – ze stonden erbij en keken ernaar – mogen nu opnieuw komen kijken naar het opgepoetste sjoeltje, dat voortaan zijn steentje mag bijdragen aan de toeristische aantrekkingskracht van Westerwolde. Zo,

klaagt de dichter, wordt er met ons joodse verleden gesold:

V. V. V.
*boukn stoan vol
baankn stoan gust
veur neernzuit westerwol
binn jeudn indelk must
Numeri 24 : 5
òl sjoeltje hier
nou bist ja weer schier
nou bist ja weer nuver
ik huver*

Kort voor de bundel *Sjiwwe over Sjoeltje* verscheen de bundel *Voorbijganger*, dat een aantal (merendeels Nederlandse) gedichten op hetzelfde thema bevat: het noodlotsthema van de ondergang van de joden in de oorlog, dat de pen van de dichter Saul van Messel nu al zoveel jaren in beweging houdt. In het titelgedicht *Voorbijganger* gewaagt hij van zijn onbewuste drang om afstand te houden van zijn leven en verleden, waarvan hij desondanks nooit los zal kunnen komen. In *God na*

Auschwitz vraagt hij het opperwezen nederig of hij – na zoveel verschrikkingen – voortaan aan hem mag twijfelen. En wie zal er ooit bij stilstaan als straks een waarlijk monument van eeuwig lijden – de allerlaatste jood die ooit een gele ster droeg – onopgemerkt zal sterven? En zo blijft Saul van Messel ons hart en ons geweten raken, ons ervan bewust houden dat het ondenkbare werkelijk gebeurd is: een dichter gedreven door pijn die blijft schrijven. "Den dat slim zere zeer, gaat nooit es veurbie..."

Saul van Messel **Sjiwwe over Sjoeltje**
Prijs: f 17,50 (Nobilis, Oosterwolde)
Saul van Messel **Voorbijganger** Prijs:
f 17,50 (Nobilis, Oosterwolde)

Kees Visscher